

YEREL BASIN VE DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ

Suat GEZGİN

Giriş

Önemli toplumsal olay, değişim ve dönüşümler zaman çizelgesi üzerindeki tanımlamaların değişmesi gerektiğinin habercisidir. Tıpkı üretimin yerleşik bir yapıya dönüşmesi ve tarıma dayalı bir toplum yapısına dönüşmek gibi. Tıpkı 18. yüzyılda sanayi devriminin ve toplumunun muştucusu buharlı makinelerin bulunması gibi. 1980'lere gelindiğinde kürenin kabuk ve kimlik değişimini çok daha köklü ve derinden yaşadığını söylemek bir yanılgı değildir. Sanayileşme sürecini tamamlayan toplumlar için, önlerinde sanayi ötesi bir toplum yapısı duruyordu. Bu gerçeğin adı da hiç kuşkusuz "bilgi toplumu"dur. Elbette küre üzerinde bir ekonomik-siyasi sınıflama yapmak gerekirse, "merkez ülke" ve "çevre ülke" gibi kavramları anmak gerekir. Ancak, gelişmeler bu merkez ve çevre ülkeler kuramının çok ötesinde bir yapılanmayı gündeme getirmiştir. Üretim güçlerinin yoğunlaştığı birimler, gelişen ve karmaşıklaşan yaşam karşısında birlikte var olmanın, yaşamının koşullarını da sağlama uğraşına girmiştir. Bu da merkez ve çevre ülkeler arasındaki ayrılıkların daralmasına, azalmasına yol açmıştır. Sözü edilen bilgi devrimi, önemli bir iletişim patlaması gerçekleştirmiştir. Bu patlama; coğrafi,

siyasi, toplumsal ve fiziki tüm uzaklıkların kimini ya tümüyle yok etmiştir ya da değiştirip kendine uyarlama yolunu seçmiştir. Bu bağlamda bir bütünleşik yapıdan görece gelişim dengesizliği bulunsa da söz etmek olasıdır.

Sanayi devrimi ve ardından bilgi devrimi ikinci dünya savaşından bugünlere uzanan bir çatışmanın, değer nesnesi karmaşasının yaşanmasına yol açmıştır. Önemli ölçütler arasında yer alan "üretim" in bugün için olmazsa olmaz koşul sıralamasında insan ögesinin öne çıkmasını sağlamıştır. İnsan ve hakları 21. yüzyılın başat değerleri arasında en fazla sorgulanan ve değerlendirilen bir nitelik kazanmıştır. Bu gerçeğin ve zorunluluğun ortaya çıkmasıyla bir diğer değişim de yönetim, iş ve üretim anlayışında yaşanmıştır. Üretim, yönetim ve iş tabana yayılarak, sorumluluk paylaşımı çoğalmıştır. Bugünün küresini çözümlmek, ne denli kolay gözükse de oldukça karmaşıktır. Bu bağlamda erkin giderek "desantralizasyon" a uğradığı ve bir genişleme, açılım sergilediği gözlenmektedir. Bu noktada öne çıkan "yerellik" kavramı, günümüzün doğurduğu önemli bir sonuçtur. Ekonomik, siyasi ve toplumsal yapının giderek yerel erklerin, birimlerin, ögelerin denetimine girmesi, bugünün ve 21. yüzyılın gerçeğidir. Kuşkusuz burda yerellik kavramı evrenselliğin karşısında bir olgu biçiminde değerlendirilemez. Kaldı ki, evrensel gelişimin yoğun bir biçimde insan hakları düzeyinde kimlik bulduğu bilinmektedir. Öte yandan yerelleşme erkin "santralizasyon" una karşı bir dirençtir. Bir yaşam biçimidir. Varlığını sürdürme uğraşındaki merkez güçlerin bir genişleme ve dağılıma sürecini gündemde tuttıkları ve bu yönde adım attıkları bilinmektedir. Ancak, bu gelişimin karşısına çıkan ve geleceğin değeri niteliğindeki yerelleşme, sırat köprüsünden sanal cennete çıkmanın en temel koşuludur.

Küredeki bu toplumsal çelişkinin ya da çatışmanın ötesinde, bilgi, yeniden yapılanma (erkin yerel birimlere geçerek tek merkez yoğunluğunu yitirmesi) ve açıklık bugünün toplumları için kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bu bağlamda kendini yenileyemeyen, küre ile bütünleşme koşullarını yerellik ve “desantralizasyon” süzgecinden geçirmeyen öğelerin, yaşam olasılıkları çok düşüktür. Ve gelecekte beklentileri de o denli azdır. Yerel basın da bu bağlamda erkin merkezden uzaklaşmasına ve insanı gözetken bir yapının yaratılmasına olanak tanıyan önemli, dinamik bir etmendir.

I- Bilgi, Demokrasi ve Yerel Gazetecilik

Uygar birey, katılımı gözetken bir siyasal sistem içerisinde yaşam bulabilir. Bir başka deyişle siyasal toplumsallaşma, uygar bireyin, çağın bireyinin vazgeçilmez, ödün verilemez haklarından biridir. Bu hakkın uygulanabildiği toplumlar ancak, demokratik bir yapıdadır. Eğer bir ülkede demokrasinin varlığından söz etmek gerekirse, bugünün koşulları içerisinde siyasal katılımın niteliğine ve niceliğine bakmak gerekir. Siyasal katılımın niceliğini ve niteliğini belirleyen en önemli öğelerden biri de hiç kuşkusuz bilgidir. Bilginin serbest dolaşımı ve ulaşılabilme kolaylığı, siyasal katılımın niteliğini ve niceliğini besleyen ve olumlu sayılabilecek sonuçlar doğurabilecek bir etmendir. Bu bağlamda kitle iletişim araçlarının ve çalışanlarının önemi ortaya çıkmaktadır. Bilgiyi¹ (haberi) kamuya yansıtma görevini üstlenmiş gazeteciler ya da kitle iletişim araçları günümüz toplumu için önemli bir sorumluluk üstlenmiş durumdadır. Kitle iletişim araçları, kamusal denetim araçlarından biri olmakla

¹ Bilgi kavramı genel boyutunun dışında bağlamına göre kitle iletişim araçları düzleminde haber biçiminde değerlendirilmiştir.

beraber siyasal katılımın sağlıklı bir yapıya kavuşmasına olanak tanır. Basının yasama, yürütme ve yargı üçlemi arasında bir dördüncü ya da kimilerine göre birinci güç diye adlandırılmasının nedeni budur. Kuşkusuz kitle iletişim araçlarının görevini yalnızca ve yalnızca siyasal katılım açısından değerlendirmek, eksik ve yanlış bir tutumdur. Kitle iletişim araçları bilgi taşıyıcısı niteliğiyle demokrasi ekinin yaygınlaşması, yüksek bir düzeye erişmesi açısından eğitsel bir sorumluluğu da söz konusudur. Birincil işlev elbette ki, bilgilendirmedir. Ancak bu bilgilendirmenin yanında ülküsel bir kimlikle demokrasi ve ulusal ekinin gelişimine her alanda ve her anlamda katkıda bulunmalıdır.

Küredeki gelişmelerin giderek yerel kimlik kazanması, kitle iletişim araçları açısından da bir yerellik sorununu gündeme getirmektedir. Geniş katılımlı ve tabana yönelik açılımlar, bilindiği gibi başarının önemli öğelerinden biridir. Dolayısıyla kitle iletişim araçlarının da tabana yayılan ve tabanı gözetten bir açılım sergilemesi gerekir. Anılan demokratik yaşam, çoğunluğun erinci biçiminde algılanmalıdır. Buna ulaşmanın yolu da karmaşıklaşan ve gelişen toplum yapısı içerisinde merkezden yerele doğru bir yönelimi gerektirmektedir. İşte bu bağlamda yerel gazetelerin ve gazetecilerin birincil işlevi demokratik yaşamı güçlü kılmak ve kendi çalışma alanları ve hedef kitleleri açısından demokrasi ekinin gelişmesine ve olgunlaşmasına katkıda bulunmaktır. Siyasal katılımın sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesinde yerel basın üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir.

Bilindiği gibi gazetecilik, toplanan bilgilerin anlaşılır ve yararlı bir sunumunu amaç edinir. Bilginin bugünün toplumunda taşıdığı önem dikkate alınırsa bu sorumluluğun boyutları çok daha iyi ortaya çıkar. Bilgi, demokrasi ve yerel gazetecilik arasındaki ilişki yerel gazetecilerin sorumluluğunun **kamusal** bir nitelik taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu kamusal nitelik de demokratik yaşamın,

daha uygar, daha bilinçli ve hiç kuşkusuz daha varıl bir ortam olmasına hizmet eder.

II- Yerel Gazeteci Tanımlamasının Düşündükleri

Bugüne kadar yerel basına ilişkin gerçekleştirilen toplantılarda yaşanan kavram kargaşasına son vermek için yerel, yaygın ve ulusal basın gibi bir sınıflandırma düşünülmüştür. Ulusal basın; yerel ve yaygın basının tümünü içeren bir yapı biçiminde tanımlanarak, görüş birliğine varılmıştır. Ancak bu ayrımın, tanımlamanın çalışanlar düzeyine indirgenmesi yerel ve yaygın basın çalışanları biçiminde değerlendirilmesi ne denli doğrudur, bu bir tartışma konusudur. Yerel gazetecinin işlevleri ayrı mıdır? Bu sorunun yanıtı tam anlamıyla ne bir "evet" ne bir "hayır"dır. Temel sorunlar düzeyinde her iki çalışan grubunda da hemen hemen benzer sorunlar yaşanmaktadır. Örneğin, 657 sayılı yasa bilgi kaynaklarına ulaşmak yalnızca yerel basın için mi bir sorundur. Elbette ki değil. Sosyal güvence ve ilgili basın yasaları kapsamında çalışmak yalnızca yerel basının sorunu mudur? Bu soruları çoğaltmak olasıdır. Bu gibi temel sorunların hemen hemen hepsinde ortak bir takım yanlar bulmak olasıdır. Ancak, yerel basının kimi yapısal özellikleri bazı noktalarda yerel basını yaygın basından ayrı kılmaktadır. Örneğin kullanılan teknoloji, örneğin okur, izleyici, dinleyici sayısı. Örneğin hedef kitlenin yaygın basına oranla taşıdığı türdeşlik. Dolayısıyla yerel basın çalışanlarının işlevleri konusunda genel anlamda ortak sonuçlar, ilkeler üzerinde konuşmak olasıdır, ancak kimi ince ayrımlar yerel basına zaman zaman özgün bir kimlik kazandırmaktadır.

Genel özellikleriyle yerel basın henüz tam anlamıyla bir sektör kimliğine kavuşamamıştır. Küçük ve orta çapta işletmelerin elinde ve düzeyinde bir yapılanma söz konusudur yerel basında. Bununla birlikte yerel basında

ileri teknolojiyi kullananların önemli bir bölümü yine belli ve gelişkin illerde yoğunluk kazanmaktadır. Yapılan araştırmalara göre yerel yazılı basının ancak beşte biri ofset ve ileri sayılabilecek teknolojilerden yararlanmaktadır. Yeni yeni gelişen görsel ve işitsel basın da hemen hemen aynı sorunlarla karşı karşıyadır. Okur sayısı bakımından yerel gazetelerin çokça varsılığından sözetmek biraz güç.

Buna karşılık yerel basının, yaygın basına göre bir üstünlüğüne de değinmekte yarar vardır. Bu üstünlük de; yörede en fazla okunma olanağı, yöre halkının değerlerini tanıma, yörenin sorunlarını en ince ayrıntılarıyla bilmedir.

Tüm bu yapısal özellikler belki de yerel basını yaygın basının işlevlerinden daha farklı bir yapıya büründürmektedir. Ancak, yine de genel sorumluluklar, işlevler; daha doğrusu hedeflenen işlevler bakımından yerel basını, yaygın basından çok kesin ve belirgin çizgilerle ayırmak doğru bir yaklaşım değildir. Kaldı ki, tanımlar konusunda çıkan tartışmaların temelinde de yerel basın çalışanlarının bu anlamda kendilerinin dışlandığı yönünde kimi kaygıları dile getirdikleri bilinmektedir. Yerel basın çalışanları, zaman zaman siyasa adamlarına zaman zaman da büyük illerdeki meslektaşlarına karşı duygusal ve tepkisel bir yaklaşım sergilemektedir. Kendi sorunlarıyla ilgilenilmediği, zor durumda kalınca anımsanıldığı yönünde bir yargıdan söz edilebilir. Bu tepkinin temelinde yatan gerçek de, yerel basın ile yaygın basın arasına konmaya çalışılan ayrılıklardır. Oysa bu tepkisel durumun ortadan kaldırılması için gerek meslek örgütleri gerek çalışanlar çaba göstermeli ve ortak sorunların dışında da destek ve dayanışma yolları aranmalıdır. Bu her iki grup için de sayısız yararlar sağlayacaktır. Yerel basınla, yaygın basın arasında işbirliği gereklidir. Yerel basın çalışanlarının zaman zaman yaygın basın kuruluşlarında çalışmalarına olanak tanınmalı ve burada elde edilen bilgi ve deneyimlerin çalışma alanlarına taşımalarına olanak

tanınmalıdır. Yaygın basında yerel basınla yaratacağı ortak bir haber ağıyla ulusal haber dolaşımı anlamında çok daha varsıl ve çok daha yararlı bir ortamın yaratılmasına katkıda bulunmalıdır. Ancak, belirtmekte yarar var bu sorunların aşılmasında öncelikle meslek örgütleri arasındaki çözülmenin, dağınıklığın giderilmesi en azından belli temel çıkarlar doğrultusunda kimi kısa dönemli ve amaca dönük işbirliği sağlanmalıdır. Kuşkusuz bu sorunlar çok daha geniş ve çok daha yararlı bir çerçevede irdelenebilir.

III- Yerel Basın'ın Ana İşlevleri

Bu bağlamda bugüne kadar yapılan tartışmaların çok uzağında ve yeni birtakım önerilerde bulunmak oldukça güç. Uygulamada görülen kimi sorunlar, kuramsal ya da deyim yerindeyse kağıt üzerinde kimi tasarımlarda bulunmak hem gerçekçi bir yaklaşım hem kendini aldatmanın ötesinde bir olay değildir. Yapılan araştırmalar ve tartışmalar somut durum üzerinden hareketle şu üç ana eksen üzerinde ortaya çıkan bir kesitten oluşmaktadır. Sözü edilen ana eksenler yaygın basın için de geçerlilik taşımaktadır, ancak basında bu işlevlerin ağırlığı yaygın basına oranla yerel basında biraz daha öne çıkmaktadır.

Öncelikle yerel basın kamu kuruluşları ile kamu arasında bir iletişim köprüsü niteliğindedir. Bu bağlamda kamuya dönük etkinliklerin sağlıklı ve doğru bir biçimde duyurulması önem taşımaktadır. Bu sorumluluk, etkinliklerin kamu tarafından denetimi açısından da dikkate alınmalıdır. Saydam devlet, saydam kamu kuruluşları idealine, anlayışına bir katkı niteliğindeki bu işlev kamu etkinliklerine kitlesel desteğin sağlanmasına yardımcı olacaktır. Bu da, devlet ve yurttaş arasındaki uzaklığın azalmasına ve ulusal bilinci önde tutan bir anlayışın yerleşmesine katkıda bulunacaktır. Böylesi bir yaklaşım tüm politik kaygılardan uzak, ülküsel bir yaklaşımdır. Politik yaklaşımların uzağında

ve devlet kavramıyla siyasa arasındaki ayırımı koyan, gözeten bir basın ulusal çıkarlar doğrultusundadır. Türkiye'nin de buna gereksinimi oldukça fazladır. Dolayısıyla yerel basın, öncelikle devlet-yurttaş arasındaki ilişkiyi gözeten bir işleve, konuma sahiptir. Bilgilendirme, aydınlatma görevini de bu yaklaşımla biçimlendirmek ve uygulamaya koymak durumundadır. Bu zorunluluğun gerekçesi de çok açık bir deyimle ilgi alanının kamusal nitelik taşımasıdır. Hiçbir basın kuruluşu ya da gazeteci kendini yaptıklarından ötürü dokunulmaz, sorumsuz ya da bağımsız göremez, görme savında bulunamaz.

Yerel basının ya da gazetecilerin önemli nitelikteki bir ikinci işlevi de yerel yönetimlerle yurttaşlar arasında sağlayacağı ilişki ağıdır. Bu ilişkilerin yine kamusal çıkarlar doğrultusunda biçimlendirilmesi düşünülmeli gereken bir sorumluluktur. Ayrıca yerel yönetimlerin çalışmalarına yön verecek kamunun yaşadığı sorunları yansıtmak yine yerel basının çalışmaları arasında yer almaktadır ve almalıdır. Yine yerel yönetimlerin çalışmalarının denetlenmesi, duyurulması, yaygınlaştırılması gibi göz ardı edilmemesi gereken yükümlülükler de anımsanmalıdır.

Demokrasi ekininin yerleşmesi, yaygınlaşması ve ulusal iradenin, siyasal katılımın sağlıklı yön kazanabilmesi de yerel basının göz önünde bulundurması gereken işlevlerden birisidir. Bilgi toplumu ve daha uygar bir toplum hedefine dönük bir yapılanma bugünden düşünülmeli ve bunun gereklilikleri tüm olumsuzluklara karşı göğüslenmelidir. Türkiye'nin ciddi bir eğitim sorunu bulunmaktadır. Sözü edilen yaygın eğitimidir. Bu eğitimin biçimlenmesinde alınması gereken temel ölçüt de, çağcılıktır. Küredeki değişimler, dönüşümler; önüne geçilemez ve karşı konulamaz kimi değerleri öne çıkarmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi örneğin insan hakları konusunda gösterilen duyarlılık bu gelişimin bir kanıtıdır. Gelişmeler öylesine bir yönelim içerisindedir ki,

yönetmel anlamda bir içine dönüklük (yerellik) gündeme gelirken, bu gibi konularda da evrensel bir boyut sergilenmektedir. Örneğin bir çevre sorunu karşısında coğrafi sınırlar hiçbir anlam taşımamaktadır ya da nesli tükenen bir hayvan cinsi konusunda gösterilen duyarlılık yine aynı şekilde sınır tanımamaktadır. Türkiye, henüz ekonomik kimi sıkıntıların kısılcısından kurtulamamıştır. Ancak, maddi gelişim ile kültürel gelişimin bir koşutluk içinde bulunması kaçınılmazdır. Özellikle kültürel gelişim açısından basına özellikle de yerel basına büyük görevler düşmektedir. Kuşkusuz bu sorumlulukları sıralamak oldukça kolay gözükmektedir. Yerel basının yaşadığı ekonomik sorunlar yaşamsal düzeye varmıştır. Bu sorunlar yerel basının hem yaygınlığını hem etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu konuda halk içinde düzenlenecek etkin kampanyalar, yapıcı oluşumların önünü açabilir. Elbette siyasal gölgede bırakmamak koşuluyla siyasal iktidarların da devlet gücünü, olanaklarını bu alanda kullanma gerekliliğini görmesi ve bu gerekliliği yaşama geçirmesi gerekir.

Sonuç

Türkiye, bilgi toplumu olma yönündeki kararlılığını, gücünü Cumhuriyet Devrimi ile yarınlara taşıyacaktır. Bu umudun, uğraşın en önemli güvencelerinden biri de dün olduğu gibi bugün de yerel basındır. Yerel basın çalışanlarının yaşadığı zorluklar birçok etkinlikte dile getirilmekte ve çözüm önerileri sunulmaktadır. Ancak üzerinde önemle durulması gereken sayısının 180'nin üzerinde olduğu belirtilen basın örgütlenmelerinin bir koordinasyona, eşgüdüme gitmesi gerekir, tek bir yapılanmaya değil. Böylesi bir istemin gerçekçi olmadığı bugünkü koşullardan anlaşılmaktadır.

Kuşkusuz her yerel basın çalışanı üstlendiği sorumluluğun bilincindedir. Türkiye'de birçok kurumun, kuruluşun saygınlığı bugün için tartışılmaktadır. Bu tartışmaların giderek sistemi hedef aldığını ve sistemin temel ilkelerini zaman zaman tartışmalı konuma getirdiği bilinmektedir. Buna karşın yerel basının saygınlık konusunda göstereceği duyarlılık, onurlu bir tutumdur. Yine etik değerleri gözeten bir özdenetim olgusunu sürekli taşımak, kişi temel hak ve özgürlüklerini, özel yaşamın dokunulmazlığını gözeten bir gazetecilik örneği sergilemek mesleki işlevlerin yanında yer alması gereken özelliklerdir. Söz konusu değerler mesleki işlevlerle bir bütünü oluşturmaktadır. Birinden yoksun kalmak, gazetecilik tanımından uzak kalmak anlamını taşır.

Yerel basının tüm olumsuzluklara karşı ayakta kalması, geleceğe ilişkin umut vericidir. Yaygın basın ve yerel basın arasında sağlanacak bir işbirliği de bu umutları daha da güçlü kılacaktır. Yerel basının Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda yaktığı ateş, Anadolu'yu aydınlatmaya devam ediyor ve edecektir!

KAYNAKÇA

1. **Anadolu Basın-Yayın Kurultayı (25-26 Kasım 1996)",** Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara-1997.
2. **"Yerel Basın Kurultayı, Uzmanlık Komisyonları Raporları",** Çukurova Gazeteciler Cemiyeti Yayınları No:3, Adana-1992.
3. **"Çağdaş Yerel Yönetimler",** TODAİE Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayını, Cilt 3, Sayı 3, Temmuz-1997.
4. **"Yerel Medya Dergisi",** Sayı 1 (Temmuz-Ağustos 1997), Sayı 2 (Eylül-Ekim 1997), Sayı 3 (Kasım-Aralık 1997), Sayı 4 (Ocak-Şubat 1998)